

Predivan prozor u svijet.

Europski glasnik, gl. ur. Dražen Katunarić, br. 25, Zagreb, HDP, 2020., 698 str.

Časopis *Europski glasnik* proslavio je svoju dvadeset i petu obljetnicu s istom brojkom objavljenih brojeva. Radi se o veoma zanimljivom i specifičnom uredničkom konceptu koji je baštiniio nasljeđe svog francuskog prethodnika *Le Messager européen* koji je izlazio 1987. – 1996. u izdanju pariškog Gallimarda pod uredničkom palicom Alaina Finkielkrauta. „Naš“ *Europski glasnik* nastavljen je na francuski uzora s temeljnom zadaćom koja počiva na „ideji Europe kao civilizacije koja se oslanja na svoje humanističke temelje, na etiku, pravdu, memoriju, kulturu, konačno i na umijeće življenja“. Osim takvih ideja, časopis ima još dva kuriozitet: upadljivi izostanak fotografija i „odbijanje specijalističkog sužavanja“.

Na opsežnih 698 stranica ispisani su eseji, prozni i poetski uratci, promišljajna, polemike i aforizmi. Zajednička je točka doticaja svih tih različitih formi i sadržaja u riječima i sintagmama: sloboda, razmišljanje, intelektualnost. Izdavam aforizme Živka Prodanovića koji estetski i vizualno domišljato upotpunjuju časopis nalazeći se ispod objavljenih tekstova i rasprava. Osim na živost jezika, humor i pouku, ovi aforizmi upućuju na skrivenu mudrost i riječi koje trebaju biti na kraju.

Prvi dio časopisa čini šest tekstova koje su napisali libanonski pjesnik Issa Makhlouf („Otići“), francuski filozof Olivier Rey („Idolatrija života“), hrvatski filozof Jaroslav Pecnik („Povelja 77“), čileansko-španjolski književnik Roberto Bolano („Govor u Caracasu na dodjeli nagrade „Romulo Gallegos“), hrvatski književnik Robert Perišić („Na granici“) i hrvatsko-crnogorski umjetnik Dimitrije Popović („Božansko i demonsko Leonarda da Vincija“). Riječ „život“ najbolje bi uokvirila ove raznolike tekstove jer autori polaze od dihotomije života i smrti, potom života kao plurala slobode, mišljenja, ljudskih prava te etike i estetike življenja.

Drugi, vrlo aktualan, dio nazvan je „Preživjeti koronu“ i sadrži devet tekstova različitih filozofa poput Pascala Brucknera („Zatvoreni i osamljeni otkrivamo umijeće življenja“), Jean-Pierrea Le Goffa („Izbavljenje od tjeskobnog i brbljavog nametnutog svijeta“), Alaina Finkielkrauta („Nihilizam još nije pobijedio, i

dalje smo civilizacija/razgovor/“), Davida Chandlera („Antropocena autoritarnost (kritika u doba korone)“), Giorgija Agambena („Smišljanje epidemije“), Jean-Luca Nancyja (zastupljenog s dva teksta „Virusne iznimke“ i „Odgovor Robertu Espositu“), Roberta Esposito („Izliječen do samog kraja“) i Sergia Benvenuta („Dobrodošli u izolaciju“). Između niza izvrsnih radova, izdvajam radove Davida Chandlera, Giorgija Agambena i Jean-Luca Nancyja. U svom radu o antropocenoj autoritarnosti, David Chandler propituje biopolitička prosuđivanja koristeći se promišljanjima Agambena, Schubert, Sotirisa i Christaensa pri čemu izdvaja nove modele u vrijeme korone: normalnost, autoritarnost, prava i pravila. Ti modeli u kontekstu autoritarnosti moraju biti povezani s višestrukom ranjivošću i povlasticama. Zaključuje da je nužan novi društveni konsenzus. Drugačije promišljanje donosi Giorgio Agamben u znakovito nazvanom radu „Smišljanje epidemije“ u kojemu kritizira postojeće politike povezujući paniku, strah i ograničenja slobode. Temeljna mu je premisa da koronavirus nije drugačiji od virusa gripe. U zanimljivom odgovoru Jean-Luc Nancy opovrgava Agambena napominjući da je korona bitno smrtonosnija od gripe, zatim da ne postoji cjepivo te da su moguće mutacije virusa. Ističe globalizaciju kao pokretača i prenositelja promjena (pozitivnih i negativnih) što čini ovu situaciju pandemijskom. Ta tri rada pokazuju samo tri moguća koncepta u vrijeme pandemije koji se sežu od zanemarivanja i nastavka uobičajenog (Agamben), upozoravanja na civilizacijske promjene uslijed pandemije (Nancy) i prijedloga rješavanja u vidu novog društvenog dogovora i konsenzusa (Chandler).

Korona i sve njezine inačice i posljedice (samoizolacija, zatvaranje odn. *lock-down*, ograničenja kretanja i putovanja, redukcije javnog prijevoza i javnih događaja, ograničeno vrijeme rada ugostiteljskih objekata, nošenje maski, masovna dezinfekcija itd.) izazvale su brojne polemike i promišljanja. Iako su u početku vodeću ulogu imali epidemiolozi i liječnici koji se bave javnim zdravstvom, ubrzo se moglo čuti mišljenje psihologa, antropologa, ekonomista, sindikata, političara i svih drugih zainteresiranih strana. Posebno su značajna promišljanja i debate filozofa poput prijevoda koje donosi *Europski glasnik*. Te su rasprave veoma sadržajne i provokativne pa propituju zaboravljene aspekte pandemije kao što je ljudskost, usamljenost, osamljenost i samoća, nihilizam, individualizam i kolektivizam, autoritarnost i demokracija, kao i koncept epidemije/pandemije. Te su misli veoma osvježavajuće i odudaraju od jednodimenzionalnih i pojednostavljenih obrazaca oko virusa i pandemije. Šteta što nisu još neki tekstovi prevedeni i uključeni u ovaj blok kao što su „Monitor and punish? Yes, Please!“

„Clear racist element to hysteria over new coronavirus“, „Coronavirus is ‘Kill Bill’-esque blow to capitalism and could lead to reinvention of communism“ Slavoja Žižeka, zatim Aïcha Liviana Messina i njezin tekst „Política y pandemia“, potom Bruno Cava Rodrigues i njegov esej „O coronavirus e os filósofos“ te raspravu „Covid-19 y la filosofía: pensar en medio de la catástrofe filozofa“ Jaimea Santamarije i članak „The world after coronavirus“ izraelskog historičara Yuvala Noaha Harrarija. Mislim da bi navedeni tekstovi dodatno i efektno upotpunili temat, iako razloge zašto nisu uvršteni možemo tek nagađati. Druga primjedba bila bi nedostatak hrvatskih i regionalnih autora u ovom dijelu. Bilo bi iznimno korisno pročitati lokalna filozofska i intelektualna promišljanja o koroni, epidemiji i mjerama.

Sljedeću sekciju čine izbori iz poezije Miroslava Kirina („Noćne pjesme“), Enesa Kiševića („Nemam riječi, a pjevam“), Enriqueea Wintera („Arhitektura“), Slavka Jendrička („Poezija“), Marka Grbe („Kozmološki i antropološki stihovi“), Jadranke Matić – Zupančić („Sezona lova“) i Dražena Katunarića („Korijeni vatre“). Njihovi stihovi čine most između dviju velikih cjelina, već spomenute epidemije korone i naredne cjeline pod nazivom „Kolonijalno i postkolonijalno“.

Veoma detaljna i opsežna cjelina od 13 tekstova većinom francuskih autora uz nekoliko iznimki (Aime Cesaire „Govor o kolonijalizmu“, Alexis De Tocqueville „Odlomci iz izvještaja o parlamentarnom radu o Alžiru 1847.“, Frantz Fanon „Iskustvo crnca“, Homi K. Bhabha „Rasa, vrijeme i revizija modernosti“, Pascal Bruckner „Jecaj bijelog čovjeka. Treći svijet, krivica, samomržnja“, Arjun Appadurai „Igranje s modernošću – dekolonizacija indijskog kriketa“, Edward Said „Camus i francusko imperijalno iskustvo“, Gayatri Chakravorty Spivak „Čitanje Sotonskih stihova“, Nebojša Lujanović i Srećko Jurišić „*Može li subalterni dominirati?* (o rotacijama polariziranih osi u kritici postkolonijalne kritike)“, Albert Camus „Alžirske kronike 1939. – 1958.“, Amar Acheraïou „Utjecaj klasičnog diskursa o barbarizmu na moderne kolonijalne taksonomije“, François Gauthier „Gruba razmišljanja o postkolonijalizmu“, François Rastier „O postkolonijalnom tumačenju islamističkog terorizma“) daje dubinski uvid u kolonijalnost, reprezentacije i predodžbe Drugog, te niz važnih pojmova postkolonijalne kritike kao što su rasa, subalternost, diskurs te postkolonijalizam. Izdvajam dva odlična teksta koji pogađaju srž suvremenog, globaliziranog i globalizirajućeg svijeta. Prvi je autorstvo Amara Acheraïoua i propituje diskurs o barbarizmu. On povezuje tri važne komponente: kulturu, jezik i rasu u diskursu o barbarizmu i rasizmu, a korijene takvoga protorasizma vidi u staroj Ateni i

njezinim filozofima poput Aristotela. Pod utjecajem Aristotela, kolonijalistički autori iz Španjolske i Engleske definirali su barbare, dehumanizirali ih i podržavali ropstvo i zločine protiv Drugih. Drugi je iznimno duboki i provokativni esej François Rastiera o islamskom terorizmu i postkolonijalnom diskursu. U radu kritički analizira Heideggera, Nancyja i Žižeka te dekonstruira potencijalne krivce za islamski terorizam (kapitalizam, strojevi, Zapad, islamisti, Židovi, globalizacija itd.).

Sljedeća je tema opet vrlo aktualna i posvećena je antropocenu. Ova je sekcija naslovljena „Geofilozofija. Ima li alternative antropocenu?“ i donosi osam eseja iz pera Edmunda Husserla („Kopernikanski obrat kopernikanskog obrata“), Petera Sloterdijka („Antropocen: procesno stanje na rubu povijesti Zemlje“), Bruna Latoura („Djelatnost u doba antropocena“), Žarka Paića („Za obrat nikad nije kasno“), Bernarda Stieglera („Antropocen i negantropologija“), Emanuela Severina („Kapitalizam lišen budućnosti“), Isabelle Stengers („U doba katastrofa. Kako se oduprijeti nadolazećem barbarstvu“) i Claire Colebrook („Moji vlastiti planet: pohvala ravnoj Zemlji“). Pitanje antropocena i svih njegovih inačica zasigurno je jedno od najzanimljivijih istraživačkih rukavaca u humanistici posljednjih desetljeća. Interesantno je usporediti različite tekstove sukladno njihovim pristupima i kronologiji pa tako imamo cijeli duhovni dijapazon intelektualaca i intelektualki. Među navedenim mislima i tekstovima izdvajam značajan doprinos Bruna Latoura i Žarka Paića. Osim navedenih promišljanja zastupljenih u sekciji, svakako ističem ideje Marca Armiera o otpadocenu (*wasteocen*), Donne Haraway o *plantatinocenu* i *chthulucenu* te Jasna Moorea o kapitalocenu (*capitalocene*). Čini mi se da su te ideje kompaktne konceptu antropocena iako detektiraju različite uzroke i povode promjenama i krizama suvremenog svijeta.

Posljednja cjelina „Izazovi astrofizike“ sadrži osam teksta koje su napisali Johannes Kepler („O suštini harmoničnih proporcija, osjetilnih kao i misaonih“), Camille Flammarion („Nakon svršetka Zemljina svijeta (zaključna filozofska rasprava)“), Arthur Stanley Eddington („Znanost i neviđeni svijet“), Brian Green („Sumrak vremena – kvanti, vjerojatnost i vječnost“), Dario Hrupec („Što je vrijeme?“), Marko Grba („Poezija i fizika“), Jasna Šamić („Sufizam: Sve-mir Bog Smrt u usporedbi s astrofizikom o istome“) i Nikola Godinović („Likovna umjetnost i fizika“). Dvojica autora (Grba i Godinović) odlaze u svijet umjetnosti koji prožimaju s prirodnim znanostima i promišljanjima o svijetu. To interdisciplinarno poglavlje donosi pogled na vrijeme, prolaznost, astro-

nomske fenomena i njihova pretapanja u svijet umjetnosti (posebno likovnosti i poezije) te putanju od vidljivog do nevidljivog svijeta, odnosno materijalnih aspekata astronomije i svemira pa do misaonih izazova u predočavanju najvećih i najmanjih čestica kojima smo okruženi.

Europski glasnik je časopis koji je nužno potreban Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. To je svojevrsni prozor u europski i globalni svijet. Iznimno je značajno imati u rukama (ili na zaslonu) ovakav časopis prepun različitih tumačenja ključnih pojava sadašnjice kao što su antropocen, koronakriza, postkolonijalizam. Temeljne su odrednice časopisa multiperspektivnost, otvorenost i međusobno prožimanje domaćih i svjetskih autorica i autora. Takva su nastojanja ključna jer potiču čitateljice i čitatelje na otvaranje vlastitih promišljanja, izazivanje novih spoznaja i uočavanje globalnih trendova. Potonje je iznimno važno za hrvatsku svakodnevicu, političku, medijsku i znanstvenu scenu koja je često previše okrenuta unutra i sebi umjesto praćenju globalnih obrazaca, trendova i njihovoj primjeni. Časopis poput ovoga iznimno je teško pripremiti, osmisliti i realizirati pa čestitam uredništvu i izdavaču na hrabrosti i ustrajnosti da obogate dodatnim sjajem dio hrvatskog kulturnog obzorja. Zato je *Europski glasnik* pravi glasnik misli, riječi i zaključaka te mi ostaje poželjeti im još mnogo godina, sjajnih tekstova i prijevoda te ustrajnosti na promicanju europskih i svjetskih znanstvenih vrijednosti.

Goran ĐURĐEVIĆ